

<http://digithum.uoc.edu>

Presentació

De la digitalització de la cultura a la cultura digital

Pau Alsina

Professor dels estudis d'Arts i Humanitats de l'UOC
palsinag@uoc.edu

Data de presentació: abril de 2010

Data d'acceptació: abril de 2010

Data de publicació: maig de 2010

Associat al terme «cultura» es vincula un nodrit de definicions de tot tipus que s'han anat generant al llarg de la història i des de múltiples disciplines, definicions que s'agrupen en dues concepcions bàsiques: la humanista (que considera la cultura com allò que fa referència a tot tipus de produccions culturals, com l'escriptura, la música, les arts visuals o les escèniques) i la concepció antropològica (que entendria la cultura com tota manifestació humana, producte d'una forma determinada de viure, sentir i obrar).

Actualment, aquestes dues concepcions bàsiques, i les seves múltiples variants i derivacions, conviuen a diari en les discussions teòriques i pràctiques de tot tipus, i generen no poques confusions, controvèrsies i conflictes que operen en els plans estratègics de la cultura, els programes d'ajuts i subvencions dels estats, els plans d'activitats dels centres culturals o de les institucions artístiques, els festivals de qualsevol tipus, etc. «Cultura» és un terme difícil de contenir, recloure o delimitar, ja que pretén incloure la totalitat d'allò que és real, en aquest intent frustrat d'arribar a materialitzar una cultura universal que ho englobi tot.

Si entenem, doncs, que la cultura és un procés de producció i intercanvi de significacions, és a dir, un procés d'apropiació, negociació i confrontació d'aquestes significacions, més que un conjunt fix de pràctiques i interpretacions, resulta apropiat pensar en la cultura com en un procés dinàmic i no com en una essència inamovible que s'ha de defensar. La cultura, entesa com a sistema dinàmic format per d'informacions, persones i productes, adopta formes diferents que responen a models dinàmics de relació entre individus, societats i territoris.

Instal·lats en aquest dinamisme inherent de la cultura, el concepte «cultura digital» resulta incòmode, en titllar, restringint i delimitant, una cosa tan lliure i oberta com allò que entenem per cultura. La qualificació de digital pot conferir a la cultura un

conjunt de característiques diferencials específiques? Mereix la cultura digital ser segregada de la resta de les adjectivacions sobre la cultura? I necessita la cultura realment un tractament específic en funció dels substrats materials que la sustenten? O hi ha en allò que és digital una «forma de fer», una mena d'essència específica que confereix noves propietats a la cultura? Què és llavors la cultura digital? I encara més, en un context en el qual allò que és digital penetra en bona part dels àmbits d'actuació humana, i on es fonen les fronteres entre digitalització de la cultura i la cultura digital, té sentit estudiar la part sense contemplar el tot?

Certament, des de la seva entrada en escena, les tecnologies de la informació i la comunicació (TIC) han anat despertant «tecnofílies» i «tecnofòbies», utopies i distòpies de tot tipus. Si furguem en la llarga història de la humanitat, podem trobar-nos, d'una banda, amb els defensors a ultrança dels beneficis inherents que aporten les noves tecnologies del moment, que serien el motor de canvi de moltes de les bases de la nostra cultura, i que expressen d'aquesta manera un nou paradigma en gestació. D'altra banda, hi ha les crítiques respecte als presumptes beneficis de les TIC que aboquen els detractors de les innovacions tecnològiques agents de canvi estructural. Per a ells, aquestes tecnologies no aportarien res de nou a allò que ja existeix de forma consolidada en la cultura i la societat.

Associats a la influència de les TIC en la nostra cultura, trobem des d'un primer moment discursos plenament optimistes que les conceben com a democratitzadores en essència i desproveïdes de tot poder i control, resultat de la seva presumpta horizontalitat sense jerarquies. D'altra banda, es pot recordar les expectatives desmesurades que es van establir en els primers anys d'implantació d'internet, en relació amb el comerç electrònic, o, més recentment, amb les dinàmiques participatives reals dels internautes en aquest

<http://digithum.uoc.edu>

De la digitalització de la cultura a la cultura digital

món 2.0 que ho inclou tot. Hi ha a més altres «futurolgies» pioneres relacionades amb les expectatives que es generen al voltant del potencial de càlcul i simulació inscrit en els ordinadors mitjançant l'adveniment de la realitat virtual com a substituïda de la presència física, o la inflació dels desenvolupaments reals de la intel·ligència artificial, o els experiments entorn de la vida artificial, que havia de reproduir les propietats d'allò que entenem per vida. Avui podem relativitzar moltes d'aquestes expectatives dels primers anys de desenvolupament de la cultura digital, i, també, de la influència de les TIC en la cultura. La realitat ha contrastat allò que, en potència, es podia esperar del digital.

Hi ha hagut tot tipus de «tecnofílies» i «tecnofòbies», utopies i distòpies tecnològiques, i s'han anat succeint en relació amb els diferents tipus de tecnologies predominants en cada moment històric. Però el cert és que sense caure ni en el fatalisme ni en un optimisme exacerbant, i amb el coneixement que ens ha anat atorgant l'experiència acumulada en els últims anys d'irrupció de les TIC en el context sociocultural, avui podem afirmar que les TIC provoquen i han provocat canvis significatius, i amb això traçar una visió prou realista de les transformacions en procés en la cultura i la societat actual.

El present monogràfic pretén oferir una visió polièdrica, des de múltiples perspectives, tant d'allò que es denomina «cultura digital» (amb les seves formes culturals específiques), com d'allò associat als efectes de les tecnologies digitals en l'àmbit de la cultura, en el seu sentit més ampli. Per la qual cosa hem comptat amb les aportacions de destacats teòrics i activistes implicats en el desenvolupament i l'anàlisi de la cultura digital, des de diferents

llocs del planeta, partint del local però des d'una consciència global.

Des de la Universitat de Lancaster al Regne Unit, el professor Charlie Geere n'analitza algunes de les implicacions associades als canvis aportats per les tecnologies digitals en relació amb les concepcions del subjecte, el consumidor i les comunitats. Igualment, Derrick de Kerckhove, director de la càtedra McLuhan a Toronto, exposa les seves reflexions sobre els canvis en la relació entre espectador passiu i participant actiu mitjançant la popularització de les tecnologies tridimensionals, i en connexió amb l'imaginari de les aplicacions de realitat virtual.

Des de Nàpols, la professora Tiziana Terranova contraposa alguns conceptes clau propis de l'economia política de la cultura, i es qüestiona la condició alternativa de les noves formes de producció social cooperativa associada a les aportacions específiques de la cultura digital. Es planteja d'aquesta manera com aquestes dinàmiques col·laboratives poden arribar a representar una alternativa real a les lògiques de mercat basades en la competició com a base per a la producció de noves formes de vida. Igualment, Rodrigo Savazoni contribueix al monogràfic des de la ciutat de Sao Paulo, amb les seves reflexions i experiències associades a les dinàmiques participatives vinculades al Fòrum de Cultura Digital del Brasil, i planteja una relació fluida entre democràcia, innovació i cultura digital. Per acabar, Aleksandra Uzelak, des de Zagreb, exposa al seu article les oportunitats que la potencialitat de les tecnologies digitals aporta al sector cultural, però al seu torn argumenta sobre la necessitat de trobar les maneres correctes de poder aprofitar tot aquest potencial d'una manera adequada.